

ИВАН ВАЗОВ - „НЕМИЛИ-НЕДРАГИ“

„ТОЯ НОЩЕН СКИТНИК БЕШЕ МАКЕДОНСКИ“

В повестта „Немили-недраги“ Иван Вазов разкрива възвишения образ на хъша - патриот, който съумява във враждебната чужда страна да съхрани своето човешко достойнство. Действителността притиска емигрантите, принуждава ги да водят жалко съществуване, но не може да ги лиши от мечтите им, да ги превърне в егоисти, страхуващи се единствено за живота си.

Мисията на Македонски по поръчка на революционния комитет доказва, че водачите на националноосвободителното движение и хъшовете са обединени от любовта си към България и когато делото го изисква, те си съдействат като представители на един народ. По време на мисията, в тъмната нощ Вазовият герой се проявява като смел, силен духом, съобразителен човек. Той подчинява всяка своя мисъл на една цел. Доказва, че може да рискува живота си, когато му е оказано доверие и трябва да го оправдае.

Македонски има „лукави, дръзки очи“ и гръмко име, което е в унисон с пламения му характер. Често постъпките му са осъдителни - „играе“ на карти, краде на дребно, лесно се разпалва, не е толерантен към чуждото мнение. Въпреки това е сред уважаваните хъшове, най-често е в центъра на вниманието, разказва за минали подвизи и така поддържа авторитета си на славен герой. Едва в десета глава на повестта героят получава шанса да прояви на дело способностите си, да посвети на полезна дейност енергия и сили. Затова читателят е изненадан от неговото ново лице. Открива, че той е способен и на компромиси, и на търпение, издръжлив е психически и физически.

Чертите от характера на славния хъш се проявяват в зависимост от изпитанията, с които е осеян опасният му път. Той не се поколебава да избере нощта като най-удобното време да премине през широката заледена река. Вазов подчертава смелостта на хъша, като рисува пейзаж, предизвикващ тягостно предчувствие: „...един метър под тях се стремяха черни, шумящи, сърдити талази...“ Пейзажните фрагменти в десета глава са често срещани. Те винаги са в унисон с тревожното състояние на нощния скитник или разкриват на каква опасност го излага живота си. Студ, който е сковал всичко наоколо, непрогледна тъмнина, пустош, дебнеща заплаха под леда - това са параметрите на първото изпитание за пратеника на комитета. На предизвикателствата на природата той отговаря със съобразителността на човек, който не за пръв път се движи в подобна обстановка - въоръжен с тояга с остър бод и облечен „с гугля и влашки кожух“.

Съобразителността е едно от ценните качества на Македонски. Той се е предрешил до неузнаваемост - прилича на селянин, стреми се да открие и извърви определеното разстояние по най-краткия път. Голямо изпитание за него е ивицата незамръзнала вода: „Водата черна, страшна шумеше глухо пред него и отваряше една грозна пропаст за стъпките му...“. Вазов изобразява героя си с невероятен усет за достоверността. Той също може да се стъписа, да се почувства безпомощен, защото е обикновен човек. Краткото колебание придава убедителност на образа, а и дава възможност ярко да се открие бързият, съобразителен ум на бившия войвода на чета. Той не се поддава на паниката, не търси път за връщане, а с „проницателен поглед“ дири изход. Авторът, проследявайки движенията му, разкрива логичната последователност на неговите мисли: „Хвърли поглед наляво, после надясно... Немислимо беше да заобиколи... Тръгна бързо назад решително.“

Македонски доказва, че когато трябва да служи на делото, е способен да се промени. Той се отдава на задачата изцяло, с порив, който читателят познава от поведението му на импровизираното аматьорско представление. В интерес на мисията, избухливият и припрян в спорове мъж се превръща във внимателен, обмислящ всяка стъпка човек. Завидна е бързината, с която се досеща да направи мост над отворилата се бездна. Буди удивление и спокойствието, с което осъществява плана си: „Някакво вдъхновение види се му дойде. Той се упъти право към влашкия бряг...“ Динамиката на

действието е в синхрон с напрежението, обхванало революционера при мисълта, че делото му може да пропадне.

Промяната на Македонски вследствие съзнанието, че е зает с революционното поръчение, е осезателна при случката с влаха. Излезлият противник не предизвиква страх у героя, решил се да направи мост над страшната водна-пропаст и да мине по него. Още първите думи, с които авторът характеризира влаха, доказват, че той е мирен селянин, силен и се чувства собственик: „Той хвана грубо ръката на Македонски... тласна силно...“. Хъшът не реагира на обидните думи: „Разбойнико!“, „харсъз“. Приема ги спокойно, сякаш не го засягат, нещо, което трудно можем да си представим в обичайната му среда в Браила. Хъшът съобразява, че не бива да се вдига излишен шум, да се привлича вниманието на караулите. Затова говори „ниско“, опитва се да сплаши противника, дори му предлага да плати. За войнствения бивш четник не е трудно да се справи със своя-противник, но той мисли преди всичко как да не осуети мисията, затова го нарича „побратиме“, дава му два франка. Действията на пратеника на революционния комитет са подчинени на съзнанието за лична отговорност. Тя го принуждава да се съобразява с всяка възможна последица от делата си.

Тази е причината, която го довежда до необходимостта да се пребори с влаха: „... една дъска можеше да осуети цяло едно предприятие“. Авторът целенасочено засилва напрежението, като разкрива физическата сила на румънеца. Така се очертава ясно опасността от новото изпитание, което би могло да доведе мисията до провал. Единствено благодарение на силния си дух, Македонски излиза победител от неравностойната схватка: „Беше време да се действа...“ Тази мисъл отключва у революционера неподозирана енергия. На помощ на мишците идва волята му за успех, която е мотивирана от невероятното желание да се преодолее и това препятствие. Мисълта за революционните планове стои над грижата за личната безопасност, над ценността на човешкия живот. Затова хъшът стоварва дъската върху главата на противника си, без да мисли за последствията: „Влахът не мръдна вече.“ Коментарът на автора включва и възможността той да е убит. Този факт превръща Македонски в убиец и напомня за миналото му, когато смъртта е била честа гостенка в ежедневието му. За бившия четник схватката с врага и отнемането на чужд живот не са непознати действия. И в други свои творби Вазов разкрива драматичната истина, че борбата за свобода не винаги има красиво, поетично лице, а върви редом с човешката гибел. Въстаналият в защита на народната независимост трябва не само да е готов да умре, но и да нанася рани. Човешкият живот има по-висока цена, когато е посветен на велик идеал. Затова авторът не коментира случилото се с влаха. То е неизбежна необходимост, характеризираща ежедневието на революционера.

Смелостта е качеството, което е най-силното оръжие на Македонски. Тъкмо заради нея той е избран като най-подходящ пратеник с писмо до Левски. Хъшът многократно доказва, че умее да потиска страха си. Приема предизвикателното поведение на нападателя - влах, осмелява се да премине през черната бездна по едва закрепен на краищата ѝ мост: „Една никаква случайност, едно малко кривнуване можеше да го провали...“. За нощния скитник няма друг път и той го съзнава, затова няма време да се колебае. Действията му са решителни и отмерени: „спря се до нея, измери я с поглед... опита с тоягата си твърдостта на леда и внимателно хвърли дъската...“. Македонски осъзнава колко е рисковано, затова е оправдан необичайният жест: „Македонски, който от години не беше се кръстил, ... неволно вдигна ръка...“. Спонтанното решение да търси упование в Бога е разбираемо, когато от случайността зависи съдбата на човека и делото. Но по-скоро заради успеха на мисията, отколкото от грижа за самия себе си, хъшът моли за Божествена закрила. Реалистично изобразеният жест доказва желанието на Вазов да не идеализира героите си, а да ги представя живи, от плът и кръв, достъпни и за слабостта, и за колебанието.

В нощта, когато преминава замръзналата река, Македонски се разкрива като смел мъж и патриот. Определената цел го подтиква да даде най-доброто от себе си. Рискувайки живота си, той доказва, че скитническият живот в Румъния не е превърнал емигрантите в бездейни страхливци, че те не са забравили свещената клетва, дадена под четническите знамена в името на свободна България.